

KRŠĆANSKI BOG JE OBITELJSKI BOG. OBITELJ, IZBOR UTJELOVLJENOGA BOGA

JUAN JOSÉ BARTOLOMÉ
Via della Pisana, 1111
Cas. post. 18.333, 00163 Roma
Italija

Primljeno:
24. 1. 2006.
Predavanje na
znanstvenom
skupu
UDK
249:231

Sažetak

Polazeći od činjenice utjelovljenja druge božanske osobe, članak raspravlja o obitelji kao izboru utjelovljenoga Boga. Slobodno odlučivši postati čovjekom, Sin je Božji to učinio radi nas ljudi i radi našega spasenja. Bog je tako ušao u ljudsku obitelj koja je za njega postala škola očovječenja. Postavši čovjekom, Bog je postao sin Djevice Marije i zato je sebi potražio obitelj. Marija i Josip na različite su načine upoznati s tom Božjom odlukom skrbeći potom za novostvorenu obitelj i svoga božanskoga sina. Kako je u Isusu rasla svijest da je Božji sin, tako se on osamostaljavao od Marije i Josipa. Obitelj je i danas »radosna vijest« koju su kršćani pozvani živjeti i svjedočiti. Biti član Božje obitelji je milost, ali se u toj obitelji ne živi besplatno.

Ključne riječi: obitelj, kršćanska obitelj, Božje očovječenje, Isus, Marija, Josip

*»U savršenoj ljubavi
traži se ovaj zakon:
savršena sličnost
između onoga koji ljubi i ljubljenoga.
Što je ona savršenija
tim će i radost biti veća.«*

Sv. Ivan od Križa

Zamoljen sam da iznesem biblijsko razmišljanje o obitelji. Zasigurno je bilo potrebno na ovim Danima salezijanske duhovnosti posvećenima obitelji predstaviti kako Božja riječ vidi obiteljski život i kakva ga želi. Ne odričući se biblijske perspektive, usredotočio sam se na središnji motiv kršćanske vjere: Bog u kojega vjerujemo je utjelovljeni Bog, Bog koji je postao čovjekom i Bog koji je da bi postao čovjekom sebi izabrao obitelj. To je Bog koji je, želeći biti čovjek, izabrao sebi obitelj u kojoj se htio roditi i rasti učeći biti čovjekom. Ži-

vjeti u obitelji bio je izbor utjelovljenoga Boga: kršćanski Bog je obiteljski Bog.

1. UTJELOVITI SE, IZBOR BOGA SPASITELJA

Ispovijest utjelovljenja Božjega »raspoznajni je znak kršćanske vjere«¹. »Crkva naziva 'utjelovljenjem' čin kojim je Sin Božji uzeo ljudsku narav da u njoj ostvari naše spasenje.«² Posljedično tome, ispovijedajući Božje utjelovljenje – »veliko otajstvo pobožnosti« (1 Tim 3,16) – ne tvrdimo samo da je Bog jednog dana postao čovjekom nego i priznajemo, iznad svega, da je to učinio »radi nas ljudi i radi našega spasenja«, prema formuli Nicejsko-carigradskog

¹ *Katekizam Katoličke crkve*, 463.

² *Isto*, 461.

vjerovanja. On je postao čovjekom »kako bi nas [nas ljude] učinio Bogom«³. Bog nas nije htio spasiti a da nam ne postane sličan »u svemu – i u smrti!« (usp. Fil 2,8) – »osim grijehom« (Heb 4,15).

Bijaše to slobodan izbor; Bog nije bio obvezan spasiti nas, a još manje postati nama jednak kako bi to učinio. Svakako je to bila odluka koju je, prema riječima sv. Ivana od Križa, vodila »savršena« ljubav, ona koja kao zakon zahtijeva da onaj koji ljubi bude »radosniji« što više uspijeva sličiti ljubljenu. Izbor koji je Bog učinio kako bi nas spasio podudara se s odlukom da nam postane sličan »uzevši lik slugu« (Fil 2,7), jedan od nas, »postavši ljudima sličan« (Fil 2,7). Ako je motiv našega spase-nja bila ljubav koju Bog gaji prema nama, utjelovljenje bijaše način da to ostvari.

2. OBITELJSKI ŽIVOT, ŠKOLA BOŽJEGA OČOVJEČENJA

Činjenica da je Bog kako bi spasio čovjeka izabrao postati čovjekom, imala je posljedice. Ukazat ću na dvije, koje su najbliže našem razmišljanju:

1. Bog je postao čovjekom... postavši *sin* Djevice Marije.
2. Još je znakovitija – i, po mom mišljenju, još premalo proučena – činjenica da je taj Bog koji se htio utjeloviti, *potražio obitelj* u kojoj će se roditi i rasti kao čovjek.

Bog se nije zadovoljio da »bude rođen od žene« (Gal 4,4), htio se povjeriti obitelji kako bi mogao rasti »u mudrosti, dobi i milosti pred Bogom i pred ljudima« (Lk 2,52).

2.1. Živjeti u obitelji, odluka utjelovljenoga Boga

Želja da postane čovjek prisilila je Boga da se preobradi u sina: nije samo postao

čovjekom, nego je morao *naučiti biti čovjek* poput nas, prolazeći istim putem. I doista, najveći dio svoga postojanja proveo je u obitelji. Svi su ga poznavali kao sina Josipovog (Lk 4,22; Iv 6,42), sina Marijinog, brata Jakovljevog, Josipovog, Judinog i Šimunovog (Mk 6,3; usp. Mk 3,31-35; Mt 13,55; Dj 1,14; Gal 1,19; 1 Kor 9,5). Bog je ušao u naš svijet po obitelji i polazeći od te obitelji prijateljio se s nama.

Čini se da ta božanska odluka nije sukladna našem vremenu. Malo se puta obitelj, kršćanska ili ne, u kojoj se rađamo i rastemo kao ljudi i kao Božja djeca, morala sučeliti s tako »rasprostranjenom i korjenitom krizom«⁴. Obitelj je bila »kao i druge ustanove, a možda i više od njih, pogodena mnogostrukim, dubokim i brzim promjenama društva i kulture«⁵. Nije ovo trenutak da bi se o tome govorilo, ali mi se čini potrebnim na to ukratko podsjetiti, jer te promjene tvore kontekst – nažalost neprijateljski – u kojemu danas žive naše obitelji i pred kojima će morati nastojati živjeti obiteljski život koji će sam u sebi postati radosna vijest.

U našem današnjem društvu postoje snage koje još više umnažaju napetosti i krize s kojima se obiteljski život normalno mora sučeliti⁶; govorim o općenitom odvajanju roditelja i djece te o afektivnom i stvarnom otuđivanju među supružnicima. Bez sumnje, mnogo je štetnije promicanje,

³ Sv. ATANAZIJE, *De Incarnatione* 54,3: PG 25, 192B. Usp. sv. IRENEJ, *Adv. Haereses* 3, 19.1.

⁴ IVAN PAVAO II, *Novo Millenio Ineunte. Ulaskom u novo tisućljeće*. Apostolsko pismo episkopatu, kleru i vjernicima na završetku Velikoga jubileja godine 2000, 47.

⁵ IVAN PAVAO II, *Obiteljska zajednica. Familiaris Consortio*. Apostolska pobudnica o zadaćama kršćanske obitelji u suvremenom svijetu, 1.

⁶ Ivan Pavao II govorio je o »brojnim pritiscima koji nastoje uništiti ili barem izopačiti« obitelj (*Familiaris Consortio*, 3).

koje se širi preko sredstava javnog priopćavanja, »kulture« koja je neprijateljski raspoložena prema obitelji i potiče slabljenje obiteljskoga života pomoću njezinoga društvenog obezvrjeđivanja, »normalizacije«, pa sve do uzvisivanja bračne nevjernosti, odgode ili odricanja od očinstva/majčinstva što se predstavlja kao put osobnog oslobađanja budući da se dijete smatra neprijateljem vlastitog blagostanja ili zaprekom za toliko sanjani profesionalni uspjeh. U ozračju društvene beznačajnosti, obitelj danas još više trpi zbog zakonskih poteza koji se prikazuju kao rezultat društvenog napretka ili jednostavno kao pojedinačna prava, dok je ponašanje prema obitelji neprilično.

Unatoč svemu tome, kršćanin, zahvalan Božjemu utjelovljenju, mora danas živjeti svoju vjeru u Boga koji je odlučio postati čovjekom u krilu obitelji ukazujući na obiteljski život kao na »prvo mjesto 'humanizacije' osobe i društva«⁷ – ako ne zbog drugoga, a onda zato što je to bilo za Boga samoga! – i predlažući ga kao (sadržaj) Božjega evanđelja.⁸

2.2. Život obitelji, »nametanje« utjelovljenoga Boga

Ne smije se zanemariti činjenica da je Bog postao čovjekom... *namećući svoju volju* roditeljima koje je izabrao. Bog je – za što to ne privlači našu pažnju? – morao navijestiti svojim roditeljima svoje rođenje i uvjeriti ih da daju odobrenje.

Jedina dva odlomka koja naviještaju Isusovo rođenje zapravo su kronika neočekivanog poziva. Doista, premda su Marija i Josip odlučili osnovati obitelj prije nego su upoznali osobni poziv da budu Božja obitelj (Lk 1,27; M6 1,18), nijedno od njih dvoje nije moglo zamisliti da će postati majka/otac... sina Božjega (Lk 1,32; M6 1,20)! Činjenica da je Bog odlučio postati čovjekom učinivši se djetetom očituje nje-

govu potrebu za prihvaćanjem i uzdržavanjem: njegova odluka da postane čovjekom prisilila ga je da sebi potraži roditelje. Njihovo prihvaćanje Boga kao sina značilo je stvoriti mu prostor u najdubljoj intimnosti, odričući se vlastita životnog projekta.

2.2.1. Nezamisliv sin za Mariju, djevicu majku (Lk 1,26-38)

Izvješće o navještaju Isusova rođenja predstavlja literarno i teološko jedinstvo. Njegov formalni ustroj je jasan: predstavljanje osoba (Lk 1,26-27), pojavak anđela i reakcija djevice na pozdrav (Lk 1,28-29), anđelova poruka i Marijino pitanje (Lk

⁷ IVAN PAVAO II, *Christifideles laici. Vjernici laici*. O pozivu i poslanju laika u Crkvi i u svijetu, 40, gdje tumači kako obitelj valja braniti pomoću kulture koja joj je sklona i »gospodarskim mjerama i zakonskim propisima«. »Budućnost čovječanstva ovisi o obitelji! Prije je, dakle, potrebno i hitno da se svaki čovjek dobre volje zauzme svim svojim silama da spasi i promiče vrednote i zahtjeve obitelji. Osjećam svojom dužnošću da u tom pogledu tražim poseban napor od sinova Crkve. Oni u vjeri imaju punu spoznaju čudesnog Božjeg nauma, stoga imaju razlog više da k srcu uzmu zbilju obitelji, u ovo naše vrijeme kušnje i milosti. Oni moraju na poseban način ljubiti obitelj. To je konkretan i zahtjevan nalog.« (*Familiaris consortio*, 86)

⁸ Vjerno predložiti istinu o [braku i] obitelji za Crkvu danas je »potreba koju ona u sebi gorljivo osjeća jer zna da je ta zadaća vezana uz poslanje naviještanja evanđelja koje joj je povjerio njezin Zaručnik i Gospodin, a koja se danas snažno nameće. Mnogi kulturalni, društveni i politički čimbenici utrotili su se da izazovu sve očituju krizu obitelji. Oni u različitoj mjeri ugrožavaju istinu i dostojanstvo osobe i dovode u pitanje samu ideju obitelji, često iskrivljujući predodžbu o njoj... U takvim se okolnostima od Crkve traži da *naviješta novom snagom ono što evanđelje uči o braku i obitelji*, da bi se shvatilo njihovo značenje i vrijednost u Božjem naumu spasenja. Posebno je nužno potvrditi da su te ustanove u skladu s Božjom voljom. IVAN PAVAO II, *Ecclesia in Europa. Crkva u Europi. Apostolska postsinodska pobudnica biskupima, prezbiterima i đakonima, posvećenim muškarcima i ženama te svim vjernicima laicima o Isusu Kristu koji živi u svojoj Crkvi – izvoru nade za Europu*, 90.

1,30-34), anđelov odgovor i Marijina privola (Lk 1,35-38a).

Anđelov ulazak (Lk 1,26a) i njegov izlazak sa scene (Lk 1,38b) zatvaraju epizodu u kojoj je božanski poslanik uvijek imao inicijativu, a Marija je postupno reagirala, uz šutljivo razmatranje (Lk 1,29), izričito pitanje (Lk 1,34) i potpunu privolu (Lk 1,38). Izaslanik tri puta otkriva Mariji božanski nauk; isto toliko puta ona odgovara: većem zadiranju u ponudu Božjega izaslanika odgovara veće približavanje u Marijinom odgovoru.

Prije nego li će je nazvati njezinim imenom, pripovjedač opisuje njezino stanje: djevojka u dobi za udaju, Marija je zaručnica – već je dala svoju ruku (Lk 2,5; Mt 1,18) muškarcu iz kuće Davidove (Lk 2,4). Mariju se, posljedično tome, predstavlja kao ženu čiji je životni projekt brak (Lk 2,5)⁹; djevičanstvo koje će se kasnije spomenuti (Lk 1,34) neće biti zapreka nego, dapače, preduvjet (usp. Mt 1,18-24) božanskog nauma.

Marija je promaknuta prije nego je postala majka; Bog je već mislio na sina prije nego ga je poželjela majka. Pitajući kako će biti moguće njezino materinstvo, budući da je djevojka (Lk 1,34; usp. Post 15,8; Izl 6,12), Marija ističe suprotnost između onoga što joj je bilo naviješteno i onoga što ona jest i što može; naviješteno joj je majčinstvo koje ona ne smatra mogućim. Bog joj predlaže plan za koji se ona ne osjeća ni raspoložena ni sposobna. Djevojka će začeti sina koji nije plod bračnog života (Lk 1,35).

Marija ne traži znak da bi mogla vjerovati; želi daljnju objavu (Lk 1,34). Kad joj je ona obznanjena, zahtijevat će od nje još veću vjeru (Lk 1,35-37). Što joj više Bog objavljuje svoje planove, tim je veća i potreba za Marijinim povjerenjem u njega. Djevojka pristaje uz ono što je slušala i ostav-

lja da Bog u njoj ispuní svoju volju te se tako obraća u svom Gospodinu (Lk 1,38). A božanski naum, nezamislivi sin, nemoguće majčinstvo, obistinjuje se u trenutku u kojemu Bog prima privolu svoje izabranice: Bog se rodio u utrobi poslušne djevice; malo kasnije moći će biti javno prozvana »majkom Gospodinovom« (Lk 1,43).

Pripovijest ne spominje – valja to istaknuti – začecé sina, nego završava izjavom o raspoloživosti djevice da bude majka. To je ono što je Bogu još nedostajalo; tek kad je dobio njezinu privolu, Bog je mogao započeti svoj plan. Isus nije bio, kao drugi ljudi, plod susreta ljudske ljubavi, nego plod povjerenja jedne djevice u Boga (usp. Lk 1,24), plod poslušnosti službenice svom Gospodinu (Lk 1,38).

Vjerniku poput Marije, da bi stupio u dijalog s Bogom, da bi usvojio Božji život, potrebna je samo vjera: kako bi joj dao tijelo i dom, kako bi se ona rodila i kako bi je dao na svijet, nisu mu potrebna druga čuda osim toga da Bogu iskaže povjerenje i dade svoju suglasnost. S Marijinim Bogom sluga je gospodar, poslužitelj je gospodin, a ropkinja majka.

2.2.2. Sin kojega nije zamišljao Josip, koji je postao ocem a da to nije htio (Mt 1,18-25)

Izvešće o navještaju Isusova rođenja Josipu, koji je samo prividno naivan, plod je duge literarne i teološke razrade te dopušta da se vidi jasno apologetsko zanimanje; želi usidriti u Bogu podrijetlo Marijina sina (njegov »postanak«, usp. Mt 1,18). Isto-

⁹ Prema židovskom običaju, u bračni život se ulazilo godinu dana nakon što se prihvatilo bračnu obvezu; zaručnici, iako nisu stanovali zajedno, bijahu smatrani supružnicima; smrt jednoga učinila bi drugoga udovcem; obredom uvođenja zaručnice u kuću zaručnika izvršena je ženidba (Mt 1,20.24).

vremeno osigurava Isusu davidovsko potomstvo, koje je u njega uključeno prije rođenja budući da je predstavljen kao Josipov zakoniti sin; osim toga, spominjući poteškoću koju je Josip imao prihvaćajući Mariju koja je već bila trudna (Mt 1,19-20), nastoji odgovoriti, makar neizravno, na primjedbe koje je u židovskim okruženjima izazvala tvrdnja o Isusovu djevičanskom začeću.

Za razliku od onoga što se dogodilo s Marijom, Bog očituje svoj plan Josipu nakon što je već započeo (Mt 1,18), u snu (Mt 1,18-24). Valja zamijetiti kako je očitovanje posredstvom sna, a ne dijaloga s Marijom (Lk 1,28), uobičajen način koji Bog izabire kako bi Josipu objavio svoju volju i postigao njegovu poslušnost (Mt 1,20; 2,13.19). Bog od Josipa, bez sumnje, traži više nego od Marije: da prihvati kao svoga sina već začeto dijete. Pomaže mu, s manje jasnoće, da shvati i nameće mu s manjom snagom: anđeo mu se ukazao dok je spavao.

San, pokretač ovog slučaja objavljivanja božanske volje, jest nastavak Josipove tvrdnje o trudnoći njegove zaručnice Marije: Josip »sanja« ono što Bog od njega želi, nakon šoka koji u njega izaziva Božji ulazak u njegov brak: onaj tko je začet u njoj djelo je Duha (Mt 1,18-20; usp. Lk 1,35); Bog, koji je »prisvojio« njegovo očinstvo a da to on nije znao... i bez njegovoga dopuštenja!, sada ga traži da prihvati izvršeni čin. Kako bi ga uvjerio, anđeo se nadovezuje na ono što je Bog unaprijed preorekao po ustima proroka: djevica će začeti sina (usp. Iz 7,14). Budući da je bio čovjek pravedan (Mt 1,19), Josip čini ono što Bog kaže, prima Mariju kao ženu i Isusa kao svoga sina.

Bog je Josipu svoj plan očitovao u snu, ali se Josip mora odmah probuditi kako bi ga ostvario (Mt 1,24). Uz Josipovu privolu, koju je dobio bez dokaza, Bog je dodi-

jelio oca obitelji u kojoj će rasti kao čovjek i nastaviti biti sin Božji.

3. CIJENA BIVANJA »OBITELJI« BOGA KOJI JE POSTAO ČOVJEKOM

I Marija i Josip, iako u različitom obliku kao što su različite bile i njihove odgovornosti i njihove uloge unutar obitelji, morali su platiti određenu cijenu da bi postali članovi Božje obitelji. Nisu platili *zato da bi to mogli postati*, nikada to ne bi zaslužili; bili su pozvani i prihvatili su. Nije član Božje obitelji onaj tko to želi, nego onaj kojega Bog sebi odabere. Međutim, Isusova je obitelj platila cijenu *kako bi to bila*, kao posljedicu činjenice da je mogla imati Boga kao sina.

Evandeoska tradicija, uz mnogo diskrecije i poštenja, nije sakrila činjenice: Marijin odnos prema Isusu, već od njegova djetinjstva, ali posebice za vrijeme njegova javnog služenja, bio je napet i dalek, a to je situacija koja nas može iznenaditi i koju Marija nije mogla dobro razumjeti; nije joj preostala druga mogućnost nego da »u sebi pohranjuje sve te događaje« (Lk 2,19.51). Marija i Josip vidjeli su kako raste sin u kojemu je »rastao« Bog, točnije rečeno, dijete koje je raslo dok je u njemu »rasla« svijest da je sin Božji (usp. Lk 2,41-52) te su morali odustati da budu Isusovi roditelji kako bi postali oni koji u njega vjeruju (usp. Lk 8,19-21).

3.1. *Za vrijeme Isusova djetinjstva i adolescencije*

Lako je razumjeti da je Božje posredovanje barem na početku pomutilo Marijin odnos s njezinim zaručnikom Josipom (Mt 1,18-25). Nije međutim tako očita činjenica da je, prošavši kušnju, Marija rodila svog sina a da nije jako dobro razumjela

ono što se događalo oko nje (Lk 2,1-19) i, što je još mnogo teže objašnjivo, da ga je pratila u njegovu rastu nikada ga potpuno ne razumjevi (Lk 2,41-50).

Marija, blagoslovljena žena koja je uspjelela imati Boga u svojoj utrobi (Lk 1,42), sretna majka jer je u Njega vjerovala (Lk 1,45), morat će se obratiti u šutljivu svjedokinju i pažljivu slušateljicu kad je pred sobom imala, osobno, onoga Boga kojega je začela. Svakodnevni kontakt s Bogom kojemu je dala život učinio ju je, bez ikakve sumnje, stručnjakinjom u Bogu, tj. obavljao ju je da ga u svakodnevnom životu promatra »očima srca«, kao što se sretno izrazio sv. Augustin.¹⁰

Tek što je u jaslave stavila upravo rođenu sina, čuje iz ušiju nekih nepoznatih – i, osim toga, slabo pouzdatih – ljudi radosnu vijest (Lk 2,7.10-12); dok se pastiri vraćaju kući slaveći Boga, Marija ostaje puna divljenja pred onim što se dogodilo, razmišljajući o svemu tome u svom srcu (Lk 2,19-20). Nakon što su se dovršili dani čišćenja, donosi sina u Hram kako bi ga prikazala Bogu; iznenađena je onim što se već govori o njemu (Lk 2,33) i, nadalje, zbog onoga što se pretkaže o njoj; tj. da će joj »mač probosti dušu« (Lk 2,35). Lijepoga li načina, onoga Božjega, plaćanja učinjenih usluga!

Epizoda gubitka i pronalaznja Isusa u jeruzalemskom Hramu (Lk 2,41-52) zaključuje izvješće o njegovu djetinjstvu. Ta bi činjenica mogla proći nezapaženo zbog svoje normalnosti: koja majka nije kojiput izgubila svoga sina? Ali za Luku, jedinog evanđelistu koji podsjeća na taj događaj, ta činjenica nije običan adolescentski prijestup, nego uvod u Isusovo osobno poslanje: Isus javno prestaje biti Marijin i Josipov sin proglašujući se sinom Božjim (Lk 2,49). Ne bijahu opravdani ni traženje ni tjeskoba roditelja, jer se ne bijaše izgubio...

a niti je njima pripadao; nisu ga izgubili, jer nije bio njihov. Nije bila slučajnost, nego dužnost ono što ga je odvojilo od njih; nije učinio ono što bi se sviđalo njegovim roditeljima, nego ono što je od njega očekivao Otac. Njegovim životom – ispovijeda Isus po prvi put – ne gospodari nazaretska obitelj, nego Otac koji je na nebesima. To bi oni trebali znati i to je ono – nadođaje Isus – što se još manje može opravdati. Isus pripada Bogu Ocu; on nije izgubljen kad se bavi svojim stvarima.

Isusovi roditelji uvijek posreduju na temelju međusobnog dogovora (Lk 2,41.43) i kad opslužuju zakon (Lk 2,41.42) i kad traže Isusa (Lk 2,44-47), iako je Marija ona koja reagira (Lk 2,48). Ponašaju se kao normalni roditelji. Ono što zapravo nije bilo normalno, bilo je Isusovo ponašanje. Ne zato što se izgubio (zapravo se nije izgubio), koliko zbog njegova lakoumnog odgovora. Marija (Lk 1,31-32.35) – a i Josip (Mt 1,20) – poznavše božansko podrijetlo svoga sina, ali nije uspjela razumjeti njegovo sveukupno ponašanje, tj. to što je ostao u Jeruzalemu a da je nije obavijestio (Lk 2,45-46); još je manje razumjela njegovu reakciju: nijekati joj pravo da se za nj brine (Lk 2,48)! Kako je rastao, sin je postajao sve više stranac. Nije ga bolje razumjela zato što mu je bila preblizu; oni koji mu bijahu blizu nisu ga uspijevali razumjeti (Lk 9,45; 18,34).

Ako je Isusov odgovor slabo razumljiv (Lk 2,49), manje od njegovoga prethodnog ponašanja (Lk 2,43), još je manje logično da će se vratiti kući sa svojim roditeljima i ostati im podložan. Božansko podrijetlo, koje Isus tako brzo dokazuje (Lk 2,49), ne oslobađa ga od očinske vlasti; vraća se u Nazaret sa svojim roditeljima i po-

¹⁰ *De Doctrina Christiana* IV 5,7: *Obras Completas*. Vol XV, Bac, Madrid 1957, 271.

slušnosti bez iznimaka (Lk 2,51). Taj povratak, nakon tako jasnog tumačenja njegova identiteta, izvanredno pretvara u redovito: Isus se vraća u Nazaret s Marijom i Josipom, vraća se kući i poslušnosti, ali kao sin Božji.

Marijino nerazumijevanje je logičnije; njezina se zbuđenost povećava kako se s vremenom povećava suživot sa sinom koji mora biti poslušan jedino Ocu. Mariji nije promaklo ono što se dogodilo. Iako to ne razumije, ona ne zaboravlja i pamti u srcu ono što se dogodilo (Lk 2,51b). U međuvremenu Isus nastavlja napredovati u mudrosti (Lk 2,52; usp. 2,40), rastući u zrelosti i milosti pred Bogom i pred ljudima. Sin raste pred njom, a u njoj mora rasti vjera u Boga. Marija prati rast sina rastom svoje vjere; uočava da je obavezna odreći se vršenja svoje uloge majke kako bi postala vjernica.

3.2. *Za vrijeme javnog djelovanja*

Dobro je poznata šutnja o Josipovu liku koju zadržava evanđeoska tradicija, osim onoga što se kaže u izvješćima o djetinjstvu. Njegov nestanak za vrijeme Isusova javnog naučavanja, muke i smrti, potaknuo je na pretpostavku da je umro. Pomnijanje vijesti o njemu odvraća od bilo kakva napora da se rekonstruira njegov odnos s odraslim Isusom.

Da bismo razumjeli što znači biti član Isusove obitelji u tom razdoblju, preostaje nam jedino Marija. Usporedimo li prva dva poglavlja Lukina i Matejeva evanđelja s ostatkom, iznenađuje slaba pozornost koju dva evanđelja posvećuju Mariji (Lk 3-24; M 3-28), gdje se ona, gotovo uvijek, poistovjećuje s »Isusovom majkom« (Mt 12,46-47; Mk 3, 31-34; Iv 2,1.3; 19,25).¹¹

Dok je na početku, prije i nakon Isusova rođenja, Marijin odnos s Isusom bio blizak, on postaje manje obiteljski tijekom razdoblja javnog nastupanja te je bilo sa-

mo nekoliko kontakata u završnim trenucima, za vrijeme tjedna njegove muke i uskrснуća. Strogo povijesno gledajući, valja pretpostaviti da je to bilo najdulje – i najteže – razdoblje Marijina života: što je dulje sin živio, tim joj je manje pripadao.

Znakovita je činjenica da se u evanđeoskoj tradiciji Isusova majka sve manje pojavljuje u pripovijedanju (Lk 2,41-52; 8,9-11; 11,27;38; Iv 2,1-11), a kad se pojavljuje, ima nešto reći (Iv 19,26-27; usp. Dj 1,14). Izniman svjedok toga postupnog [literarnog] Marijina nestajanja je Luka, koji u dvije kratke scene potvrđuje razdaljinu što je dijelila majku od sina, za vrijeme poslanja u Galileji. Prva scena, smještena na početak Isusova javnog života, pripovijeda o neuspjelom susretu s njegovom majkom i obitelji (Lk 8,19-21). U drugoj sceni, polovicom njegovoga javnog nastupanja, Isusa hvale dok propovijeda, a njegova je majka blagoslovljena *in absentia* (Lk 11,27-28). Prvi događaj spominju i drugi evanđelisti (Mk 3,31-35; Mt 12,46-50; usp. Iv 7,2-5), drugi je tipično Lukin.

U prvoj Lukinoj sceni, Isusova se majka javlja u pratnji braće (Mk 3,32-35) – izostavlja se lik oca (usp. Iv 2,12) – koji ga traže zabrinuti zbog njegove prekomjerne aktivnosti (Mk 3,20-21). Isusova obitelj – činjenica je znakovita – nije ga pratila kad se posvetio propovijedanju Kraljevstva i, koliko se čini, nije se slagala s njegovim projektom (Iv 7,3.5). Doista, morat će javno podnijeti Isusovo odbacivanje: on izjavljuje da je sin i brat jedino onoga tko sluša i prakticira Božju riječ (Lk 8,21), tko god to bio.

Isusov Bog pronalazi svoju djecu među onima koji traže njegovu volju; sam Isus

¹¹ Marijino se ime ne pojavljuje u genealogiji Isusa (Lk 3,23; usp. Mt 1,16), koji je poznat kao sin Josipov (Lk 4,22; Iv 1,43; 6,42), sin Marijin (Mt 13,55; Mk 6,3).

drži bratom, majkom i ocem onoga tko postaje brat u njegovu traženju Božje volje kako bi je ostvario u praksi. Valjalo bi se pitati što za nas znači biti član Kristove obitelji: znači li biti onaj koga Isus ljubi slušati njega ili da on sluša nas? Božja se obitelj izgrađuje, jučer kao i danas, na temelju poštovanja; sin postaje jedino sluga; to je bio Isusov slučaj (usp. Heb 5,7-8), a to je i slučaj njegove majke (Lk 1,38).

Druga je scena (Lk 11,27-28) vrlo kratka, ali vjerojatna i također simpatična. Dok je propovijedao, Isusa prekida neka žena koja ga je slušala te ga vičući proglašava blaženim. Blaženstvo je zapravo upravljeno majci jer se, prema običaju svojstvenom mediteranskoj kulturi, izbjegava nekoga izravno blagoslivljati i proklinjati. Sinovljevi uspjeh raduje majku (Lk 1,25). Formulacija blaženstva je realistična i slikovita; blagoslivlju se dijelovi tijela koji su najviše »majčinski«; naslovnik je sin, onaj koji se njima najviše okoristio. Iznenađujuće, Isus odgovara pomoću drugog blaženstva: više je sreće u tome da se posjeduje riječ kao zanimanje čitavoga života negoli što joj se dao život. Vjernik može biti sretniji od Božje fizičke majke; bolje rečeno, vjera je plodnija od majčinske plodnosti. Marijina radost nije u njenom majčinstvu nad Isusom nego, dapače, u poslušnosti Bogu (Lk 1,38.48).

Prisutnost Isusove majke u Četvrtom evanđelju, iako rijetka, znakovita je: Ivan podsjeća na dvije epizode – nepoznate u evanđeoskoj tradiciji – koje su povezane s Isusovim časom, s vremenom njegova očitovanja i učenikove vjere/vjernosti. U tim dvjema epizodama, Isusovu majku sin identificira kao ženu (Iv 2,4; 19,26) čija prisutnost, aktivna u prihvaćanju onoga što Isus kaže, omogućuje Isusov nov odnos s njegovim učenicima. U Kani, za vrijeme jednog od rijetkih trenutaka obiteljskoga sklada, idu zajedno na svadbu (Iv 2,1); tamo, pri-

je nego će poslušati Mariju, Isus joj prigovara, pred kućnim slugama, njezino mijesanje u njegov život i u Božji naum (Iv 2,4). Kad Isus umire na križu, ona će morati, bez odbijanja, kao sina prihvatiti učenika kojega je Isus ljubio; morat će postati majka prijatelju svoga sina (Iv 19,26-27).

Kao i svakom vjerniku, i Mariji je bilo lakše začeti svoga Boga negoli s njim zajedno živjeti. Ona koja je postala Božjom majkom kad je izjavila da je njegova službenica (Lk 1,38.42), ostat će majka jedino ostavši poslušna (Lk 8,21; 11,27-28). Imati Boga kao člana vlastite obitelji, imati ga u kući svakoga dana, nije Mariji olakšalo suživot. Morala je prihvatiti niz događaja, koje nije ni planirala ni željela, a koje nije mogla ni zamisliti, dok je njezin sin rastao kao sin Božji istovremeno postajući više čovjekom (Lk 2,52).

4. ZAKLJUČAK

Otajstvo utjelovljenja objavilo nam je spasenjsku volju Boga, čija je snaga – kako se nedavno izrazio Benedikt XVI – »njegova dobrota... Upravo nas tako on spašava. Upravo nam tako pokazuje ono što spašava«¹²; utjelovljenje nije samo izvršeno spasenje, spasenjski čin, ono je i *metoda* spasenja, put za njegovo usvajanje. Činjenica da nas Bog želi spasiti »prisilila« ga je da nam postane sličan; nakon što je postao čovjekom, htio je naučiti biti poput nas, učeći dozrijevati kao čovjek u obitelji, »kolijevci života i ljubavi u kojoj se čovjek 'rađa' i 'raste'«¹³. Obiteljsko iskustvo bogočovjeka – a ne naše apostolske hitnosti – pretvara obiteljski život u pravilo kako bi-

¹² Govor Rimskoj kuriji prigodom predstavljanja božićnih čestitki, 22. prosinca 2005: *L'Osservatore Romano* (23. 12. 2005), 6.

¹³ *Christifideles laici*, 40.

smo naučili biti ljudi rastući kao Božja djeca (usp. Lk 2,49-52).

Htio bih zaključiti ukratko u tri tvrdnje poput teza izrazivši ono što sam dosad rekao:

1. Život u obitelji je posljedica odluke Boga koji nam je htio biti sličan kako bi nas spasio. Za kršćanina obitelj, »škola potpunije čovječnosti«¹⁴, nije – prvenstveno – neki strateški izbor koji valja braniti, nego »radosna vijest« koju valja živjeti, evanđelje koje valja svjedočiti.
2. Za nas kršćane, obiteljski je život način rasta, poput Isusa, jer nam se u ljudskosti povećava svijest da smo Božja djeca. Kao salezijanci – po don Boscovom izboru – to je normalan način življenja naše karizme i ostvarivanja naše poslanja. Posljedično tome, ne ostaje prepušteno našem izboru – ni kao kršćana, ni kao salezijanaca – živjeti u obitelji naše zajedničko zvanje, kao što ni promicanje života obitelji u apostolatu nije slobodan izbor.¹⁵
3. Biti obitelj u kojoj rastu Božja djeca ima svoju cijenu. Činjenica da je svima nama obiteljski život poziv i poslanje ne

znači da Bog od svakoga traži jednako odricanje. Marija i Josip morali su dopustiti Božje miješanje u njihov život i u njihove projekte, ali je cijena koju su platili bila različita. Ako je milost postati Božja obitelj, ne živi se u toj obitelji besplatno.

¹⁴ Usp. *Familiaris consortio* 21. DRUGI VATIKANSKI SABOR, Pastoralna konstitucija o Crkvi u sadašnjem svijetu *Gaudium et spes* 52. Ilustrativno je i dirljivo svjedočanstvo kardinala Ratzingera, koji je u vezi sa smrću svoje majke napisao: »Ne bih znao navesti uvjerljiviji dokaz *istine vjere* od *iskrene i prostodušne ljudskosti* koja je po vjeri dozrela u mojim roditeljima« (J. Ratzinger, *La mia vita*. Autobiografia, San Paolo, Cinisello Balsamo 1997, str. 97).

¹⁵ »Za nas, don Boscove duhovne sinove, tema obitelji ne može biti tuđa ni u životu ni u poslanju... Živjeti u obitelji, za Salezijansku obitelj, nije tek neodgovorni strateški odgojni izbor, nego način ostvarenja karizme i posebno važan cilj našega apostolskog poslanja. Salezijanci i članovi Salezijanske obitelji žive obiteljski duh kao karizmatičku značajku. Naše je prvotno poslanje s obiteljima dijeliti zadaću odgoja i evangelizacije; obiteljski je duh primarna odgojna metodologija našega djelovanja.« (P. Chávez Villanueva, »*A Isus napredovao u mudrosti, dobi i milosti*« [Lk 2,52], Katehetski salezijanski centar, Zagreb 2006, str. 20)